

Vognfaddingsgraven fra Sønder Tranders

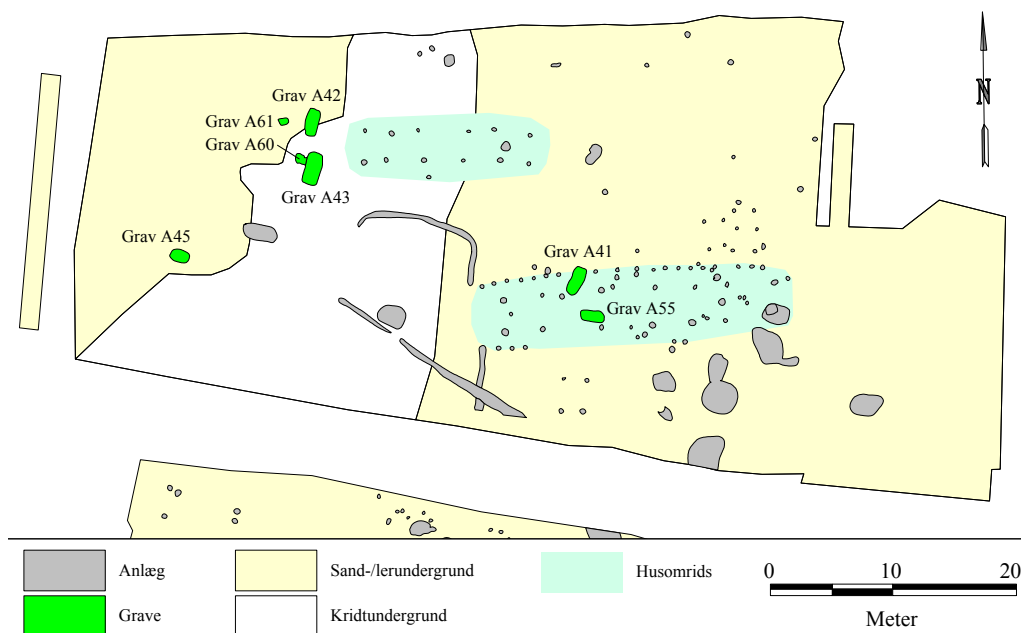
AF TORBEN TRIER CHRISTIANSEN OG TORBEN SARAUW

Forud for byggemodning af en gammel æbleplantage vest for Sønder Tranders ved Aalborg foretog Aalborg Historiske Museum en forundersøgelse af det knap 5 ha store område. Forundersøgelsen resulterede i fremkomsten af grave og spor efter bebyggelse i form af to hustomter og gruber fra hhv. yngre bronzealder og tragtbrægerkulturen fordelt på flere mindre områder. Kun to af områderne (svarende til et areal på ca. 3600 m²) blev efterfølgende undersøgt, da bygherre efter samråd med museet udlagde de resterende arealer til grønne områder.

Den lille gravplads, som er fokus for denne artikel, bestod af seks jordfæstegrave samt en brandplet, alle beliggende på et lille markant bakkedrag på sydsiden af det store bakkeparti – Trandersbakkøen. Brandpletten (A61) bestod kun af ligbålsresterne, dvs. brændte knoglefragmenter og trækul. Den var placeret i en lille grube, og eftersom denne gravtype forekommer i store dele af oldtiden, så kunne den ikke dateres nærmere.

Mere interessante var jordfæstegravene, da de alle på nær en indeholdt gravgaver. I de tre grave, som lå i den vestlige del af området, havde kridtundergrunden bevirket, at skeletter var helt eller delvist bevarede. Alle jordfæstegravene var enten orienteret øst-vest eller nordnordøst-sydsydvest, og bredden var typisk 1 m. Længderne va-

Oversigtstegning, der viser gravpladsen ved Sønder Tranders.

*Gravudstyret i grav A41.
Jernkniv, våbenøkse og
hvæssesten.*

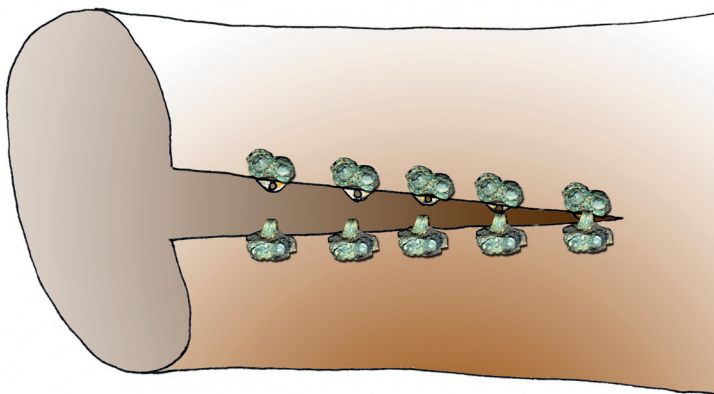
riereede fra 1,6 til 2,6 m, hvis vi ser bort fra A60, som kun var delvist bevaret. Gravene var nedgravet fra 10-45 cm i undergrunden, men dertil skal lægges tykkelsen af det datidige muldlag.

Det østlige anlæg (A55), der her er tolket som en grav, indeholdt kun en pincetlignende jerngenstand. Den var meget lig genstande, man kender fra flere bopladser, hvor de er tolket som små jernbarrer. Umiddelbart nordvest for A55 lå en anden jordfæstegrav – A41 – hvori der lå en jernkniv, som stadig sad i læderskeden, med tilhørende hvæssesten af skifer, og en jernøkse – muligvis til krigsbrug. Øksen daterer graven til 900-tallet og viser, at den gravlagte sandsynligvis var kriger og en fri mand, eftersom det kun var frie mænd, der havde ret til at bære våben. Våbenøkser var et almindeligt og frygtet hugvåben til kamp og måske knap så dyrt at anskaffe sig som sværdene, der var tidskrævende og komplekse at fremstille.

I en tredje grav (A45) fremkom ud over resterne af tandemalje en fin lille sortglittet ornamenteret hankekop, der daterer graven til sen yngre romertid (ca. 300-375 f.Kr). Graven er således samtidig med dele af den bebyggelse, som museet har undersøgt mod vest – Trandersgård (se Årsberetning 2005). I en grav, A42, som menes at være samtidig med A45, lå et næsten intakt skelet. Niels Lynnerup fra Retsmedicinsk Institut ved Københavns Universitet har venligst oplyst, at skelettet sandsynligvis repræsenterer resterne efter en 23-28-årig mand af robust bygning og med en højde på ca. 177,5 cm. Eneste gravgave var såkaldte hægtmaller af bronze, hvoraf der blev fundet fem ved venstre underarm og én ved højre. Disse bronzehægter, som var datidens mode, har fungeret som lukke ved ærmerne. Nederst i gravfylden blev der desuden fundet flere dyrekæber, som må ses som ofringer i forbindelse med gravlæggelsen. I samme grav lå i gravfylden mennesketænder, der sammen med uregelmæssig struktur af fylden i den afgravede flade antyder, at fyldskiftet måske har rummet en grav til. Denne blev imidlertid forstyrret – måske delvist bortgravet – ved anlæggelsen af den nye grav.

*Hankekop fra grav A45.
Højden er 10 cm.*

Nærbillede af en af bægtemallerne fra grav A42 og tegning, der viser, hvordan de har siddet på ærmet.

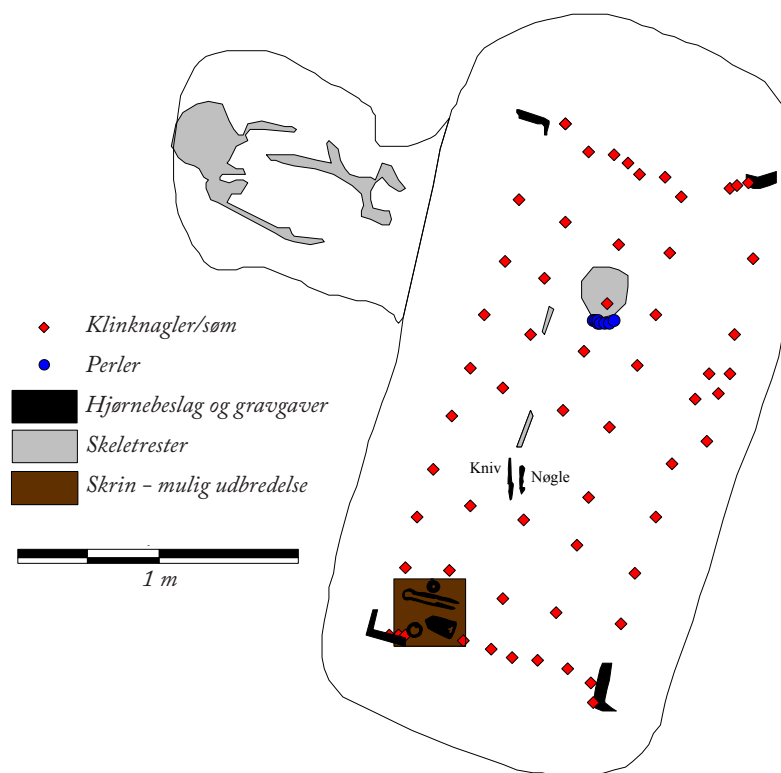
Noget tilsvarende er konstateret ved gravene A60 og A43, hvor man ved anlæggelsen af sidstnævnte har bortgravet omtrent halvdelen af den ældre grav, således at kun kranie, rester efter skuldre og højre overarm var bevaret. Den døde var også her sandsynligvis en mand mellem 23-45 år og robust af bygning.

Den sidste grav (A43) var den mest spændende. Det var en såkaldt vognfadingsgrav, hvor den døde var placeret i en trugformet trækasse, som oprindeligt var beregnet til at sætte på en vogns understel. Mest kendt er nok Osebergfundet i Norge, hvor en fuldt bevaret vogn indgår i en meget rig skibsbegravelse.

Graven var ca. 2,6 m lang og 1,2 m bred. Vognfadingen var ikke bevaret, men der fandtes fire L-formede jernbeslag, søm og fem parallelle rækker af klinknagler, der giver os en indikation af, hvordan den gravlagtes kiste har været konstrueret. Selve vognfadingens bund og sider var bygget af seks planker, som var samlet vha. klinknaglerne, således at overfladen var næsten glat. De enkelte plankekanter var derfor skråt affasede. Klinknaglerne var ca. 3 cm lange, hvilket også

Lodfoto af grav A42 med skelettet af den døde mand.

Grav A43 med placering af oldsager og klinknagler.

må være tykkelsen på plankerne. Plankerne har tilsammen dannet et halvbueformet forløb, som i hver gavl blev afsluttet af et ca. 40 cm højt gavlblæt, der har været sømmet på plankernes ende. Endvidere sad øverst i hvert hjørne et ca. 10 cm langt og 3 cm bredt L-formet jernbeslag, som har været med til at holde gavlblættet på plads. I alt fremkom mere end 70 klinknagler og søm, så konstruktionen har både krævet håndelag og tid.

Inde i vognfadingen lå de sporadiske rester af skelettet bl.a. i form af kranie og lidt af en lårbensknogle. Ansigtet vendte øjensynligt mod vest. Syd for kraniet lå seks glasperler, en ravperle og en sølvfiligranperle, og den afdøde person må således have haft en perlekæde om halsen. I den centrale del af graven lå en jernkniv og en jernnøgle – måske de stadig sad i bæltet, da den døde blev lagt i graven. I fodenden af graven i den sydvestlige del havde der tilsyneladende stået et lille træskrin. Resterne efter dette blev sammen med diverse jerngenstande pakket ind i gips og hjemtaget til udgravning og konservering på Bevaringscenter Nordjylland. Flere røntgenfotos afslørede, at der af selve skrinet kun var nøgleplade og en jernring tilbage. Sidstnævnte har sikkert siddet på låget og været beregnet til at åbne det med. Nøglepladen, som krummer svagt på tværs af længderetningen, viser, at trælåget må have været buet og måske svagt pyramideformet. Nøglehullet indikerer, at den tilhørende nøgle var T-formet i tværsnit. Selve låseanordningen var ikke til stede, hvilket måske antyder, at det var et gammelt og slidt syskrin, der var medgi-

Gravgaver i A43. Fra venstre ses tenvægt og jærnkniw, jærnnøgle, nøgleplade, jærnring og saks.

vet i graven. Af andre samtidige skrin fremgår det, at de ellers ofte er håndværksmæssige pragtstykker. Man kan endvidere forestille sig, at de også var rigt dekorerede med tidens dyreornamentik.

I skrinet lå en lille saks med levninger efter et træetui. Desuden fremkom der en tenvægt nær skrinet, og det virker sandsynligt, at den oprindeligt også har ligget deri. Den før omtalte jærnnøgle passede ikke til skrinet, men har sikkert været til et hus eller måske husets fadebur. Det var således normalt, at husfruen i vikingetiden bar nøgler som tegn på ansvar og status.

Gravudstyret fortæller, at vognfadingsgraven er en kvindegrov, og at den begravede kvinde har haft en vis status, dvs. tilhørt en velstående slægt. Den mandlige pendant til disse grave er således ryttergrave, hvor der typisk indgår hesteudstyr og våben. Vognfadingsgravene kender man særligt fra 900-tallet, og de sidste er fra 1000-tallet, dvs. efter at Danmark blev kristnet i 960'erne. Der kendes i alt 45-50 grave af denne type, primært fra det jyske område. Inden for Nordjyllands Historiske Museums ansvarsområde findes vognfadingsgrave bl.a. på gravpladsen ved Fyrkat og ved Sdr. Onsild – begge ved Hobro.

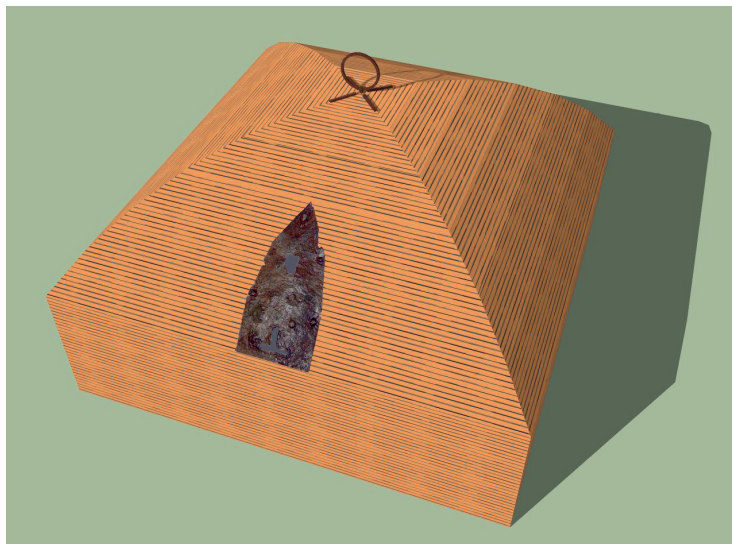
Vognfadingsgravene skal ses i sammenhæng til vikingetidens religion. De var således symboler på, at de velstående kvinder havde transport til dødsriget – måske Frejas hal – ligesom de velstående mænd, der sejlede eller red til Valhalla.

Den lille gravplads ved Sønder Tranders, som tilsyneladende både er

Perler fra grav A43.

*Rekonstruktion af skrin.
Tegning: Floriane Hélias/
Jan Slot-Carlsen.*

brugt sent i yngre romertid (ca. 350-375 e.Kr.) og igen i vikingetiden i 900-tallet, føjer dermed endnu en interessant brik til det puslespil, der udgør Nordjyllands og Danmarks historie.